

et nieuws over Bertulfs vlucht en gevangenneming verspreidde zich als een lopend vuurtje door de stad. De heerser, wiens macht hem dan toch ontvallen was, wist Brugge ongezien te verlaten en zocht als een bange haas zijn weg over de akkers, eerst naar Keiem, een tocht die hem de adem benam, vlug-vlug ging het door dichtbegroeide bossen, over smalle voorjaarskoude watertjes. Verrast waren allen toen ze vernamen dat hij verderop in Veurne afscheid genomen had van een vrouw om wie hij gaf en die als enige wezen in staat bleek zijn verkilde hart te verwarmen. Minder groot was háár liefde, ze wilde hem geen schuilplaats bieden dus verder moest hij, opnieuw de duisternis in. Diezelfde nacht nog liep hij naar Waasten en er voorbij, zijn benen wankelden, hij kon niet meer maar opgeven mocht hij niet. Vermoeid als hij was, zag hij de val niet die voor hem was opgezet. Men hoefde hem niet eens te overmeesteren, hij was uitgeput, zijn voeten bloedden, zijn vlees was bekrast door de doornen die hem op zijn onfortuinlijke vlucht gehinderd hadden. Van de man die het bestond om in zijn rijkdom en weelde de beet van een vlo met een speer-stoot te vergelijken, resteerde weinig meer dan een zwerver en banneling, zijn leven even waardeloos als dat van de burgers die hij zo harteloos behandeld had.

Galbert warmde zich aan het vuur in zijn woning, mijmerend over de val van de kanselier en proost, een man die weinigen in zijn nabijheid had geduld, niet eens sommige verwanten. Een eenzame man in het centrum van zijn zelfgeschapen wereld, beheerst en opgeslokt door de macht die hij genomen had, gekocht soms ook met bloedgeld en andermans bezittingen. Alleen was hij, alleen bleef hij, zelfs die vrouw weigerde hem

bescherming. Hoeveel eenzamer kan een mens zijn?, vroeg hij zichzelf af. Hij kon zich Bertulfs wanhoop indenken toen hij merkte dat er niemand was die zich over hem ontfermde, niet eens zij die hij zijn geliefde noemde. *Amor omnia vincit*...Niet altijd blijkbaar.

Hij voelde zijn oogleden zwaar worden. Door een vlies van slaap en tranen trad een gestalte naar voren die hem de hand reikte. Hij pakte deze en liet onmiddellijk weer los, walgend van de ontvlesde botten die hij glijden voelde. 'Galbert,' zei Karel, want hij was het, 'in godsnaam, wees de wreker van mijn bloed!' Galberts hand plakte, op de vloer vormde zich een bloedplas. Hij schoof achteruit, de vlek werd groter en groter en raakte de stoelpoten. Nog verder probeerde hij weg te komen, zijn stoel leek met de vloer vergroeid. Hij keek vol afgrijzen naar zijn voeten die warm-roodnat werden, een gil ontsnapte maar hij hoorde niets. Opnieuw die stem. 'Wreek me, geef me rust in afwachting van het Oordeel voor de Grote Witte Troon!' Galbert stond voor een in steen vervat tafereel met God de Vader in het midden, tronend in al Zijn majesteit, vergezeld van twee engelen die ieder een hoorn aan de mond hielden. En wanneer de Zoon des mensen komen zal in Zijn heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op de troon Zijner heerlijkheid. Want over Hem staat geschreven dat Hij heerst over hemel en aarde en mens en dier aan Hem onderworpen zijn. Mooi en stralend met grote luister is Hij, Gebieder der sterren en hemellichamen. Nog eens vier engelen omgaven Hem, één met het boek des levens dat hij ophield voor de Heer, een ander met een wierookvat, aanduiding van de heiligheid van het Allerheiligste. En voor Hem zullen al de volken vergaderd worden, en Hij zal ze van elkander scheiden, gelijk de herder de schapen van de bokken scheidt. En Hij zal de schapen tot Zijn rechter hand zetten, maar de bokken tot Zijn linker hand. Galbert zag de weegschaal traag in beweging komen. Michaël, aanvoerder van de engelen, overwinnaar van kwade machten, keek omlaag alsof hij niet geloven kon dat zich daar ergens een

ziel bevond. Deze werd grijnslachend gadeslagen door een monsterlijk wezen, langgerekt met benige poten die in klauwen uitliepen, dat omkringeld was door een driekoppige slang met evenzoveel gevorkte tongen. 'Die ziel ben ik,' dacht Galbert, 'ik ben gewogen en te licht bevonden. Verdoemd ben ik! Hoor de stem die zegt: "Ga weg van Mij, gij vervloekten, in het eeuwige vuur dat voor de duivel en zijn engelen bereid is." Zie daar de rechterhand van Hem, wijzend naar de gapende muil van de Leviathan waarin een zondaar verdwijnt, hetzelfde lot wacht mij aanstonds! O wereld, staak je gedraai, ik kan amper blijven staan!' Een gehangene met een buidel aan zijn riem stak zijn tong uit. Judas, want hij was het, boog zijn hoofd en kustte hem op de wang. Galbert werd vastgegrepen door een duivel aan zijn ene en een naakte monnik aan zijn andere zijde; aan diens voeten kronkelde een vrouw, haar gezicht vertrokken van pijn of wellust die soms zo dicht bij elkaar liggen. Een neergevallen ridder strekte zijn armen naar hem uit, Galbert werd weggetrokken, hij struikelde over wegkruipende verdoemden langs wier gelaten het vuur uit de hellemond schroeide. Hij hoorde zijn moeder zeggen: 'Een kind als het geboren wordt is zo wit als sneeuw maar wie wel toeziet bemerkt op de sneeuw een rode vlek, dat is de zonde.' Zonden had hij begaan, vele in getal want niet op één manier offert men aan de afvallige engelen. Hij was een ziel zonder uitzicht op gelukzaligheid waarvoor hij vergeefs gebeden had. In de verte zweefde een engel die de uitverkoeren hielp die zich moeizaam door de poort van het hemelse Jeruzalem wrongen. Zij, gelukkigigen!, waren gered, deze reinen van geest die zich immer aan Zijn geboden gehouden hadden. De hitte gaapte uit de wijde muil die almaar dichterbij kwam, zijn hoofd spatte uiteen, alle licht verdween in een peilloos diep gat. Hieruit dook een grijze monnik op, zwemmend in een donkere zee, zijn behaarde bovenlijf was dat van een mens, in plaats van benen had hij een vissestaart. Het vreemdsoortige wezen had een tonsuur, en wat het werkelijk afzichtelijk maakte was het ontbreken van een bovenlip. Zijn gele tanden en kromme

neus waren in een merkwaardige snavel met elkaar vergroeid. Terwijl Galbert hem voorzichtig naderde, begon hij dol te springen als een jonge hond die zijn baasje verleidt om met hem te spelen. Hij was vlakbij nu, schoot onverwacht op hem af en sleurde hem het water in. Galbert wist dat hij verdrinken zou, nooit zou hij zich aan de ongewoon krachtige greep kunnen ontworstelen. Het monster genoot van de angst die het bij de ander voelde en toen Galbert het in de ogen durfde kijken, zag hij dat het Everwacker was, zijn mond wijd opengesperd om hem te verscheuren. Daarop veranderde alles en verdween Everwacker in de schuimende golven die zich boven hem sloten. Broeder Romuald knikte Galbert toe, hij gaf les over Isidorus' *Etymologiae*. Eva, vertelde hij, heette voor de zondeval Virago, naar vir waaruit zij afkomstig was. Hij sprak over de zee bij Thule, die door Isidorus zwart en gestold genoemd werd; dit had hij gelezen bij Pytheas. Na Isidorus hadden ook anderen dit beschreven, zo ook Adam van Bremen in zijn kroniek. Het moest hetzelfde water zijn waaruit Everwacker opgedoken was! Tanchelm verveelde zich en telde hardop *Ut-re-mi-fa-sol-la* op de tenen van zijn vuile linkervoet, terwijl de andere jongens luidkeels en onvast zongen *Credo in Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem caeli et terrae*. Een vrouw danste naakt door het klaslokaal, haar buik was gezwollen van het kind dat ze droeg. Er werd geklopt, Karel schreed plechtig binnen met een lang en fraai versierd zwaard dat in zijn buik gestoken was. Er kwam geen spootje bloed uit de wond, de vorst lachte, pakte de draaiende vrouw beet en kustte haar vol op de mond. Broeder Honorius trachtte wanhopig de op drift geraakte stemmen te temmen. *Ut-re-mi-fa-sol-la Ut-re-mi-fa-sol-la Ut-re-mi-fa-sol-la*. Steeds sneller zong hij hen voor, hun monden bewogen als naar adem happende karpers...

Galbert keerde terug in zijn kamer, de vlammen likten even hoog als daarnet. Hij voelde zich angstig en schudde zijn hoofd om de boze droom te verjagen. Hoe zou het Everwacker vergaan?

Rond het middaguur van de volgende dag verscheen een jongen bij Galberts woning. Broeder Hatseco had hem gestuurd om te zeggen dat Everwacker niet in staat was bezoek te ontvangen. Het gesprek met Galbert had te veel van zijn krachten gevergd, hij moest beslist rust houden. Galbert was teleurgesteld maar bedacht dat dit hem gelegenheid bood om intussen meer over Tanchelm aan de weet te komen. De drukte op de kanselarij bleek mee te vallen, hij gaf na wat werkzaamheden te hebben verricht zijn schrijvers opdracht oorkonden af te schrijven zodat hij zijn handen vrij had om zijn vriend Udo te raadplegen. Deze was deken van Sint-Donatiaan, de twee waren van jongs af aan zielsverwanten. Udo, die Galbert in jaren overtrof, had zich steeds zo terughoudend mogelijk opgesteld tegenover Bertulf waardoor hij veel respect genoot. Hij was een wijs man, geleerd ook dankzij het onderricht dat hij van Anselm in Laon ontvangen had. Udo prees zijn leermeester, die hij een grote geest noemde, de grootste van hun tijd. Ze hadden hierover eens langdurig gesproken, de naam Abélard was gevallen. Udo was dieproud aangelopen. 'Hij wiens naam niet genoemd mag worden, de duivel hale hem, is een vijand van de ware kerk! Je weet toch dat Anselm met wetenschappelijke argumenten, en de nodige tegenzin, het bestaan van God heeft bewezen? Hij voelde zich genoodzaakt om voor eens en altijd een eind te maken aan de argumenten van ongelovige zondaars die het tegenovergestelde beweerden.'

Galbert had de kans niet gekregen om bevestigend te antwoorden.

'Anselm stelt' - was Udo voortgedenderd - 'dat God het volmaaktste wezen is wat denkbaar is, groter dan al het denkbare dat gedacht kan worden. Verder stelt hij dat het beter is te bestaan dan niet te bestaan. Iets wat niet bestaat kan nooit volmaakt zijn, een niet bestaande God is minder volmaakt dan een bestaande. Dus moet God bestaan. Overtuigend, nietwaar? Abélard is een ruziezoeker die nooit het fatsoen heeft kunnen opbrengen om de grootheid van Anselm te erkennen, hij heeft trouwens voor

niemand respect die niet aan zijn kant staat. Zijn zogenaamde leer is gebouwd op twijfel, begrijpen stelt hij boven geloven. Zijn eigenwijsheid en opstandigheid zijn hem duur komen staan. Men heeft hem uit Laon verdreven, hij vluchtte naar Parijs. Zijn woning verloor hij, jammer genoeg niet het talent om iedereen tegen zich in het harnas te jagen. Zelfs zijn vernederende ontmanning heeft hem er niet van weerhouden zijn dwaalleer te vervolgen, verwoord in *Tractatus de Unitate et Trinitate Divina* waarvoor die vader van de leugen in Soissons veroordeeld werd. Anselm heeft onweerlegbaar aangetoond dat logica en geloof niet tegengesteld hoeven zijn, integendeel. Geloof is op logica gegrondvest. Die vervloekte Abélard, bloedschennende maagdenrover, vindt dat je eerst moet zien en begrijpen en dan pas kunt geloven. Dit herinnert me aan het verhaal over twee vroedvrouwen die neergeknield zijn bij de Maagd en Haar Zoon. De ene zegt: "Zie, een maagd heeft een zoon gebaarde." De andere antwoordt: "Ik geloof nadat ik het onderzocht heb." Hij is nu abt van Sint-Gildas de Rhuys, zelfs zijn eigen monniken haten hem en hebben geprobeerd hem te vergiftigen omdat hij zo onrechtvaardig streng is!

Ze zouden elkaar treffen in Udo's woonhuis, een van de fraaiste van de stad, gelegen tussen dat van de proost en de Sint-Kristofelskerk. Het was stevig gebouwd van veldsteen dat uit de omgeving kwam en van Doornikse kalksteen dat over het water werd aangevoerd. Onder de woning bevond zich een kelder waar Udo zijn beste wijnen bewaarde en ook enkele tonnen bier lagen opgeslagen. Om bij zijn vriend te komen, moest Galbert langs de noordzijde van de burcht lopen waar het nog onrustig was. Wat is ze mooi, dacht hij bij de aanblik van de Sint-Donatiaan, de trots van hun stad en Vlaanderen, gebouwd onder de regering van graaf Arnulf. De weststoren rees machtig op, reikte naar de hemel en splitste zich hoog in de lucht in twee scherperetorens, gevormd als de staart van de zwaluwen die er vlogen. Hij was bang voor de stenen die de belegerden wierpen naar degenen die hen te dicht naderden. Als kat en muis speelden de

strijders met elkaar, de ene groep buiten, de andere verschanst in de burcht. Galbert beseftte met een schok dat hij zojuist het graf van de graaf gepasseerd was, wiens lichaam, omgeven door reukwerk, er zo koud rustte. Daar zag hij reeds het woonhuis waar hij verwacht werd, op de hoek van de straat gelegen nabij een brug over het water dat de burcht van de markt scheidde. Zijn vriend keek uit op het klooster en de school waar zo veel herinneringen begraven lagen. Udo's bediende zag hem komen en opende de deur. De heer des huizes kwam hem tegemoet, de vrienden omhelsden elkaar.

'Je bent er, ongeschonden en wel maar nog steeds even lelijk,' zei Udo. 'Deze morgen nog werd een kanunnik door een steen geraakt en gewond naar de infirmerie overgebracht.'

'Dan mag ik mezelf gelukkig prijzen. En jij, beste vriend, zijn je spieren nog altijd even stram, je botten even broos, je haren even wit en afnemend in aantal, zoals past bij een man van jouw jaren?'

'Spot, zo je wilt, met mijn arme lijf, dat inderdaad oud en gebrek-kig is maar anders dan het jouwe nog ruimschoots voldoet als armzalig omhulsel voor mijn sprankelende en jeugdige geest,' mokte Udo. 'Het is me zeer trouw geweest en zal me, als het God belieft, nog wat langer dienen. Mijn taak in dit jammerdal is nog niet volbracht, al moet ik bekennen dat ik soms verlang naar het nieuwe Jeruzalem waarvan Johannes getuigt dat het uit de hemel zal neerdalen. Ik vind het best, zolang het maar niet op mijn hoofd is! Kom, ga zitten mijn vriend en zeg me wat jou hier brengt.'

Galbert vertelde hem over Everwacker, diens verwondingen en hun gemeenschappelijk verleden voor zover het school betrof.

'Ik meen me een priester met die naam te herinneren,' zei Udo.

'Het is mogelijk, al heeft Everwacker niet gezegd dat hij werkelijk gewijd is, alleen dat zijn familie wilde dat hij priester worden zou.'

'Goed, zeg me waarmee ik je helpen kan. Een antwoord op alles mag je niet verwachten, wel een luisterend oor.' Hij grijnsde.

‘Praat daarom luid en duidelijk mijn kant uit, dan heb je de meeste kans dat ik het versta en je antwoorden kan.’

‘In Everwackers verhaal kwam een jongen voor, een bijzonder kind over wie jij me hopelijk meer kunt vertellen.’

‘Waarom zou ik alle kinderen moeten kennen die in onze jonge jaren rondgelopen hebben?’

Galbert liet zich niet van de wijs brengen. ‘Het was een vreemde knaap, zoals ik zei. Geen jongen als alle anderen, stil maar niet-temin opvallend. Tanchelm is zijn naam.’

Udo siste en bekruisigde zich. ‘Bij Sint-Joris, hou deze naam in je mond en achter je lippen zodat alleen je tong vergiftigd wordt! Als het de mens, of liever het beest is waarop je doelt, dan heb je, vanzelfsprekend onschuldig en onbewust, verkeerd in de nabijheid van de boze zelf. Vervloekte duivel, Sasabek, erken dan uw vonnis en geef eer aan de levende en ware God,’ mompelde hij erachteraan.

Galbert, die het temperament van zijn vriend kende, zei voorzichtig: ‘Ik ben er niet zeker van dat het om dezelfde persoon gaat. Wel weet ik dat deze Tanchelm een bastaardzoon van graaf Robrecht moet zijn.’

‘Hij is het!’ reageerde Udo fel.

‘Je bent even ontembaar als een jonge hengst. Wie is de grootste dwaler en zondaar, Tanchelm of Abélard?’ plaagde Galbert.

‘Drijf de spot met mijn lichaam, maar niet met geloofszaken! Abélard mag dan een dolende geleerde zijn die even ver van het pad raakte als de verdwaalde pelgrim, het getal van zijn volgelingen blijft ver achter bij wat Tanchelm’ - weer dat kruis-teken - ‘aan blinde vereerders, want dat waren ze!, heeft meegevoerd op zijn strijd tegen alles wat goed en waarachtig is in deze wereld.’

‘Van zo’n gevecht heb ik nooit eerder gehoord,’ zei Galbert.

‘Hij voerde het ook in andere streken dan de onze. Overigens is hij niet meer onder ons, hij werd in het jaar onzes Heren 1115 doodgeslagen, door een priester nog wel. Deze kon het niet langer verdragen dat Tanchelm zijn ketterse leer als de

pest verspreidde en priesters en andere geestelijken bespote. De beschimpte werd beul, de beschimper slachtoffer door de hand van een in zijn ogen onwaardige priester. We mogen deze goede herder dankbaar zijn, of liever God Wiens instrument hij was, want hij heeft het ware geloof bevrijd van een van de volhardendste vijanden uit onze dagen, een man die duizenden om zich heen verzamelde en zich door hen liet aanbidden als ware hij de Almachtige zelf. Een hoogmoedige, een idioot, een kwakzalver die het heilige woord met zijn zwavelige adem ont-eerde en de sacramenten bevlekte; zoon van Satan, vrouwen-schener, maagdenrover, duistere alchemist zoekend naar goud om zijn liederlijke levenswandel tot in eeuwigheid te kunnen voortzetten; een warhoofd, blind voor eerzaamheid, doof voor waarheid, stom voor oprechtheid...' Buiten adem onderbrak hij zichzelf.

Galbert wist niet wat hij moest met deze uitbarsting. Was de Tanchelm van Udo dezelfde als de onopvallende jongen met wie hij was schoolgegaan?, vroeg hij zich af. Kon uit hem de afschrikwekkende gestalte gegroeid zijn die Udo hem zo beel-dend schilderde? Bestond de mogelijkheid dat de bastaardzoon van een edele graaf veranderd was in de demon die door een priester gedood was?

'Ik bid voor alle mensen die door hem misleid en bedrogen zijn,' ging Udo verder. 'De hemel zij dank werd zijn duivelse werk onderbroken en kon de kerk zijn leer bestrijden met de beste mensen over wie ze kon beschikken. Norbert zélf heeft deze opdracht op zich genomen, wist je dat? Opmerkelijk is dat hij door de bliksem getroffen werd, een ingreep waarin de hand van God zichtbaar was en waardoor Norbert werd teruggeleid naar het rechte pad. Heeft de witheer niet gezegd: "Wie God aan zijn zijde heeft, zal door niets worden verstoord?" Ach, over-sluierd raakt het verleden, de rust keert weer en de komende geslachten zullen Tanchelm en zijn misleide leerlingen beschouwen als een rimpeling in de tijd, een onbeduidend voorval in de menselijke geschiedenis. De ware kerk heeft overwonnen en zal

overwinnen, toen, vandaag en in de jaren tot aan de eindtijd, wat er ook gebeurt, hoeveel kettters ook zullen opstaan, hoezeer zij ook trachten om gelovigen te verblinden en twijfel onder hen te zaaien.'

'Wat je over hem vertelt,' zei Galbert, 'doet me denken aan een verhaal van vroeger. In het bisdom Kamerijk was een prediker, Ramihrd genaamd, die geestelijken beschimpte en beschuldigde van nicolaïsme en andere zondige gedragingen.'

'Zeker, je kent zijn lot?'

'Dat niet, maar mijn vader heeft me verteld dat hij veel aanhangers had en grote onrust teweeg bracht in de gebieden waar hij verbleef. Tanchelms verhaal doet me aan het zijne denken.'

Udo noemde Ramihrd een tovenaars. 'Wel was hij minder gevaarlijk dan Tanchelm, want onderzoek dat bisschop Gerard van Kamerijk liet instellen, wees niet uit dat Ramihrd het oneens was met wat de kerk voorschreef, dit in tegenstelling tot dat duivelsgebroed. Hun beider eind was onfortuinlijk: Ramihrd werd gedood door dienaren van de bisschop, geestelijken zoals de priester die Tanchelm zijn verdiende loon gaf. Hoe gemakkelijk vergeten we evenwel dat er ook predikers waren die dwaalden maar toch de weg naar verlossing vonden! Robert van Arbrissel is een van hen; ook hij had vele volgelingen, kleeedde zich in beestenvellen, ging blootvoets rond met wilde ogen en verwarde haren, slechts een knots ontbrak om de uitrusting van een waanzinnige te vervolledigen. Zowel overdag als 's nachts werd hij gevolgd door een smerige troep dieven en hoeren die zich over het platteland verspreidden en de clerus van alles en nog wat beschuldigden; geen predikers waren dezen maar kwaadsprekers en plundersaars bovendien. Robert vestigde zich als kluzenaar, een aantal volgelingen bleef bij hem waarop hij een kloostergemeenschap stichtte waar nog steeds veel goeds uit voortkomt. Moraal van het verhaal is dat een verdwaald schaap met Gods hulp naar de kudde kan terugkeren. Tanchelm verkoos nochtans te blijven dwalen en van een onschuldig schaap werd hij een moordende wolf.'

Voordat hij Udo verlaten zou, wilde Galbert weten of bekend was wie Tanchelms moordenaar was.

‘Slechts onwetenden wagen het hem een moordenaar te noemen,’ schamperde Udo. ‘Nee, voor zover mij bekend is zijn naam nooit geopenbaard. En waarom zou het ook, het is onbelangrijk in het licht van de eeuwigheid; de priester deed wat hij doen moest. Doden is zondig maar verdient vergeving als de daad geschiedt uit naam van het geloof. Zijn de onzen moordenaars als ze Turken over de kling jagen? Of ongelovige inwoners van de Heilige Stad? Wie doodt in Gods naam mag rein voor Zijn troon verschijnen als het zijn tijd is, biecht noch penitentie zijn noodzakelijk. Wie weigert zijn hand op te heffen tegen de vijand van het geloof is een even grote zondaar als de ongelovige en moet als deze boete doen, zo nodig met zijn leven. Tanchelm werd gedood op de rivier nabij Antwerpen waar hij gepredikt had. De priester voer met hem mee, of ze elkaar kenden weten we niet. Meer kan ik je niet vertellen, vriend.’

Onder klokgelui namen ze afscheid. Galbert dankte Udo voor diens gastvrijheid en inlichtingen en liep in gedachten naar zijn woning terug. ‘Een gesprek dat nieuwe vragen oproept,’ dacht hij. ‘Ik vestig mijn hoop op Everwacker en diens herstel. Hij kan Udo’s verhaal hopelijk aanvullen. Ik kan bijna niet wachten tot het zo ver is. Laat ik de tijd doden door verder te schrijven aan mijn verhaal over de moord op onze graaf. Misschien dat mijn relaas eens de aandacht trekt van degenen na ons die weten willen wat zich in onze dagen voltrok.’ Zijn gang leek lichter te worden en hij was spoedig thuis.